

УДК 658.14:338.43

Нужна О.А., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ВПЛИВ ЦІНОВОГО ФАКТОРА НА ПРОЦЕСИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В статті розглядаються актуальні проблеми прискорення капіталізації сільськогосподарської галузі, пов'язані із залученням капіталу в сільськогосподарське виробництво для його технічного переозброєння та забезпечення необхідними оборотними активами. Подано оцінку втрат аграрних підприємств від диспаритету цін у відсотках від виручки від реалізації та у грошовому виразі. Розглянуто вплив цінової політики на процеси відтворення і капіталізації аграрного сектора, зокрема в умовах світової фінансової кризи.

Ключові слова: капіталізація, джерела капіталізації, сільське господарство, індекси цін, ціновий диспаритет.

In the article the issues of the day of acceleration are examined capitalizations of agricultural industry, related to bringing in of capital in an agricultural production for his technical rearmament and providing necessary circulating assets. The estimation of losses of agrarian enterprises is given from disparity prices in percents from a profit yield from realization and monetary. Influence of price policy is considered on the processes of recreation and capitalization of agrarian sector, in particular in the conditions of world financial crisis.

Keywords: capitalization, sources of capitalization, agriculture, price indexes, price disparity.

В статье рассматриваются актуальные проблемы ускорения капитализации сельскохозяйственной отрасли, связанные с привлечением капитала в сельскохозяйственное производство для его технического перевооружения и обеспечения необходимыми оборотными активами. Подана оценка потерь аграрных предприятий от диспаритета цен в процентах от выручки от реализации и в денежном выражении. Рассмотрено влияние ценовой политики на процессы воссоздания и капитализации аграрного сектора, в частности в условиях мирового финансового кризиса.

Ключевые слова: капитализация, источники капитализации, сельское хозяйство, индексы цен, ценовой диспаритет.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Реорганізація колективних сільськогосподарських підприємств у нові організаційно-правові форми господарювання, яка проводилась згідно із Указом Президента України „Про

невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки», започаткувала аграрну реформу в Україні і дала поштовх до здійснення процесів капіталізації сільського господарства.

Однак на заваді капіталізації у сільському господарстві України стоїть ряд невирішених проблем: застаріла матеріально-технічна база, низькі показники рентабельності і норми прибутку на авансований капітал, недостатній рівень організації аграрного ринку, недосконалість механізму кредитування, а також діючий механізм ціноутворення, який не забезпечує еквівалентності в обміні товарів між різними галузями народного господарства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Результати дослідження процесів капіталізації в сільському господарстві викладені в наукових роботах вітчизняних вчених В.Г. Андрійчука, М.В. Зубець, О.Я. Побурка, М.Й. Хорунжого, В. Юрчишина.

Андрійчук В.Г. в своїх працях досліджує питання, пов'язані із суттю, напрямками, механізмами, мотивами здійснення капіталізації, дає перші оцінки та визначає масштаби здійснення капіталізації, аналізує переваги і загрози здійснення капіталізації в сільському господарстві України [2].

Побурко О.Я. розглядає теоретичні і методологічні питання організації управління використанням комплексу джерел формування капіталу підприємства, розробив економіко-математичну модель оптимізації структури капіталу підприємства на етапі його організації [1].

Хорунжий М.Й. зауважує, що уже здійснені перші заходи щодо капіталізації сільського господарства не дали позитивного результату, принаймні для аграрного сектору. Вчений піднімає питання, що слід зробити на рівні держави, управлінських і самоврядних структур, щоб сільське господарство стало рівноправним і вагомим партнером у ринковій економіці, як процесу капіталізації надати характер мотивації, перетворити його в обов'язкову ланку відтворення, якими мають бути пріоритети в цій сфері [3, с. 54].

Таким чином, українські вчені лише започаткували вивчення процесів капіталізації в сільському господарстві і багато питань в цьому напрямку потребують вирішення. Це, зокрема, питання

сутності капіталізації, напрямків її здійснення, а також методів оцінки і аналізу результатів капіталізації у вітчизняному сільському господарстві.

Цілі статті. Метою даного дослідження є дослідження впливу механізмів ціноутворення в аграрному секторі на процеси відтворення і капіталізації сільськогосподарських підприємств, зокрема в умовах світової фінансової кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В.Г. Андрійчук називає декілька джерел капіталізації сільськогосподарської галузі [2, с. 12]:

- власні доходи сільськогосподарських товаровиробників;
- залучення банківських кредитів;
- фінансовий лізинг;
- вливання капіталу з інших сфер економіки;
- залученні прямих іноземних інвестицій;
- рух капіталу всередині галузі від менш ефективних власників до більш ефективних.

Ми поділяємо думку вітчизняних і зарубіжних вчених, котрі вважають, що головним напрямом капіталізації має бути капіталізація власних доходів сільськогосподарських товаровиробників, коли прибуток трансформується в додатковий капітал і таким чином відбувається нагромадження капіталу сільськогосподарської галузі.

Однак, дослідження показали, що вказаний напрям не є визначальним у здійсненні процесів капіталізації сільського господарства. З початку аграрної реформи в Україні лише у 2000 році у структурі потенційних фінансових ресурсів щодо здійснення капіталізації сільського господарства переважала питома вага власних джерел (59,4%). А починаючи з 2001 року, коли на повну силу запрацювала державна програма здешевлення кредитів комерційних банків для сільськогосподарських підприємств та інших підприємств АПК шляхом часткової компенсації відсоткової ставки, питома вага кредитів комерційних банків у загальній сумі джерел здійснення капіталізації становила близько 70-90%.

Крім того, стримуючим фактором у здійсненні капіталізації сільського господарства є діючий механізм ціноутворення, з

допомогою якого мають створюватись умови для забезпечення еквівалентності в обміні товарів між різними галузями народного господарства.

Однак ціноутворення на продукцію аграрного виробництва було і залишається однією з нерозв'язаних економічних проблем. Лібералізація цін і перехід до вільного їх формування за більшістю видів товарної продукції, запроваджені Законом України „Про ціни та ціноутворення” від 3 грудня 1990 р., призвели до неконтрольованого процесу зростання цін на продукцію АПК, яке посилювалось небувалим прискоренням інфляції. Ціни на основні види матеріальних ресурсів, що споживаються сільським господарством, досягли надзвичайно високого рівня по відношенню до цін на сільськогосподарську продукцію (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка ланцюгових індексів цін реалізованої сільськогосподарської продукції та споживаної сільським господарством промислової продукції, разів

Рік	На реалізовану сільськогосподарську продукцію	На промислову продукцію, яка споживається сільським господарством	Співвідношення індексів цін на сільськогосподарську продукцію та промислову продукцію, яка споживається сільським господарством
1991	1,92	1,83	1,04
1992	18,52	43,17	0,43
1993	39,60	56,57	0,70
1994	6,65	8,29	0,80
1995	4,33	5,69	0,76
1996	1,64	1,71	0,96
1997	1,05	1,12	0,94
1998	1,10	1,11	0,99
1999	1,29	1,32	0,98
2000	1,558	1,370	1,14
2001	1,050	1,053	0,997
2002	0,874	0,956	0,91
2003	1,206	1,076	1,12
2004	1,057	1,205	0,83
2005	1,081	1,167	0,93
2006	1,024	1,096	0,93
2007	1,380	1,195	1,15
2008	1,103	1,355	0,81

Джерело: дані Держкомстату України

Диспаритет, тобто випереджаючий ріст цін на промислову продукцію порівняно із зміною цін на продукцію сільського господарства відносно 1990 року в 1999 році досяг майже шестиразового розміру, а в 2008 році - змінився не на користь сільського господарства в 7,2 рази і досяг свого найбільшого значення протягом досліджуваного періоду.

Нами розраховані втрати аграрних підприємств від диспаритету цін протягом 2000-2008 років у відсотках від виручки, отриманої від реалізації продукції, а також подана грошова оцінка цих втрат (табл. 2).

Таблиця 2

Грошова оцінка частини виручки від реалізації сільськогосподарської продукції, яка втрачається внаслідок наявності диспаритету цін

Рік	Виручка від реалізації сільськогосподарської продукції, млн. грн.	Питома вага виручки від реалізації сільськогосподарської продукції, яка втрачається внаслідок наявності диспаритету цін, %	Грошова оцінка частини виручки від реалізації сільськогосподарської продукції, яка втрачається внаслідок наявності диспаритету цін, млн. грн.
2000	59236	-12,07	-7147,86
2001	65100	0,29	186,00
2002	64380	9,38	6040,23
2003	64473	-10,78	-6949,83
2004	83500	14,00	11691,58
2005	92536	7,96	7361,79
2006	94300	7,03	6630,47
2007	109850	-13,41	-14726,27
2008	150845	22,85	34463,23

Джерела: дані Держкомстату України; власні розрахунки автора

Втрати аграрних підприємств від диспаритету цін у грошовому виразі розраховувались за формулою (1):

$$\Delta BP = BP_{розр} - BP_{факт} = \frac{BP_{факт} \cdot I_{пром}}{I_{сг}} - BP_{факт} = BP_{факт} \cdot \left(\frac{I_{пром}}{I_{сг}} - 1 \right), \quad (1)$$

де ΔBP - різниця у виручці від реалізації сільськогосподарської продукції;

$BP_{розр}$, $BP_{факт}$ - відповідно розрахункова (розрахована при номінальному паритеті цін 1:1 на продукцію сільського господарства і продукцію промисловості, яка споживається сільським господарством) і фактична виручка від реалізації;

$I_{сг}$, $I_{пром}$ - відповідно індекси цін реалізації сільськогосподарської продукції і промислової продукції, яка споживається сільським господарством.

Протягом досліджуваного періоду тільки у 1991, 2000, 2003, та 2007 роках сільськогосподарськими підприємствами була отримана додаткова виручка від реалізації продукції, яка склала відповідно 4,7%, 12,1%, 10,8% і 13,41% від загальної виручки від реалізації аграрної продукції цими підприємствами.

Але, оскільки в 1991 році різниця в цінах була відшкодована в кінці року, реально на підвищення ефективності виробництва вона не вплинула.

У 2001, 2003 і 2007 роках завдяки сприятливому для сільського господарства співвідношенню цін на аграрну продукцію і промислову продукцію, що споживається сільським господарством, була отримана додаткова виручка від реалізації продукції у розмірі відповідно 7147,86 млрд. грн., 6949,83 млрд. грн., 14726,27 млрд. грн.

Загальна сума втрат виручки від реалізації сільськогосподарської продукції від цінового диспаритету між аграрною продукцією і продукцією промисловості, яка споживається сільським господарством, протягом 2000-2008 років склала 37549,34 млн. грн.

Втрати виручки від реалізації сільськогосподарської продукції від цінового диспаритету між аграрною продукцією і продукцією промисловості, яка споживається сільським господарством, були найбільшими у 2008 році і склали 22,85% загальної виручки від реалізації сільськогосподарської продукції:

$$\begin{aligned}\Delta BP(2008) &= BP_{факт} \cdot \left(\frac{1,355}{1,103} - 1 \right) = BP_{факт} \cdot (1,2285 - 1) = \\ &= BP_{факт} \cdot 0,2285,\end{aligned}$$

що в грошовому виразі становить 34463,23 млн. грн.

Таким чином, кошти, які б сільське господарство могло б інвестувати в основний капітал галузі, втрачаються внаслідок порушення еквівалентності обміну між різними галузями народного господарства. Це спричиняє зменшення маси прибутку і гальмує нагромадження капіталу галузі, тобто ставить сільське господарство в гірші умови для здійснення капіталізації порівняно з іншими галузями економіки.

Зрозуміло, що без державного втручання і регулювання процесу капіталізації подолати кризові явища в аграрному виробництві неможливо. Ситуація особливо загострюється в умовах світової фінансової кризи, негативний вплив якої вже відчули сільськогосподарські виробники - уповільнення інвестиційних процесів, криза вітчизняної банківської системи, невизначеність із кредитуванням галузі напередодні і в ході весняно-польових робіт.

Висновки. Таким чином, необхідною умовою для забезпечення стабільності у здійсненні капіталізації сільського господарства і забезпеченні економічних важелів його самовідтворення є насамперед гарантування на державному рівні паритетних еквівалентних відносин.

Ми вважаємо, що започаткувати вирішення зазначеної проблеми варто шляхом встановлення певного максимального рівня цін на матеріально-технічні ресурси, а також цін на сільськогосподарську продукцію, які б забезпечили її відтворювальну рентабельність. Це є необхідною умовою для забезпечення капіталізації аграрного сектора за рахунок власних джерел.

Список використаних джерел:

1. Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / О.Я. Побурко; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. — Л., 2001. — 19 с. — укр.
2. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: Монографія. – Ніжин: ТОВ „Видавництво „Аспект-Поліграф”, 2007. – 216 с.
3. Хорунжий М.Й. Організаційно-економічні трансформації у сільськогосподарському виробництві у процесі його капіталізації // Економіка АПК. – 2005. - №10. – С. 51-57.